OIKEUSMINISTERIÖ
Lainsäädäntöneuvos
Janina Groop-Bondestam

Muistio
22.8.2019

TASAVALLAN PRESIDENTIN ASETUS MAAKUNTAPÄIVÄ- JA KUNNALLISVAALEJA SEKÄ NEUVOA-ANTAVIA KUNNALLISIA KANSANÄÄNESTYKSIÄ KOSKEVIEN TEHTÄVIEN HOITAMISESTA AHVENANMAALLA

1 Sopimusasetusjärjestelmä

Valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan välisestä toimivallanjaosta säädetään Ahvenanmaan itsehallintolaissa (SSK 1144/1991). Lain lähtökohtana on periaate, jonka mukaan toimivalta hallintoasioissa seuraa lainsäädäntövaltaa. Vastuu kustannuksista seuraa hallintovastuuta, jollei toisin säädetä.

Itsehallintolain 32 §:ssä säädetään järjestelmästä, jonka mukaan valtakunnan hallinnolle kuuluvia tehtäviä voidaan siirtää määräajaksi tai toistaiseksi maakunnan viranomaiselle. Vastaavasti voidaan maakunnan hallinnolle kuuluvia tehtäviä siirtää valtakunnan viranomaiselle. Siirtäminen tapahtuu asetuksella ja Ahvenanmaan maakunnan hallituksen suostumuksella. Sopimusasetus on yksipuolisesti irtisanottavissa.

Itsehallintolain 32 §:n 3 momentin mukaan tasavallan presidentti antaa sopimusasetukset. Ehdotuksesta on aina pyydettävä Ahvenanmaan valtuuskunnan lausunto.

2 Lainsäädäntövalta

Itsehallintolain 18 §:n 1 ja 4 kohdan mukaan Ahvenanmaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat maakuntapäivä- ja kunnanvaltuustovaaleja. Maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluu myös säätää lakeja kunnallisista asioista, joita ovat kuntalaisaloitteet ja neuvoa-antavat kunnalliset kansanäänestykset.

Henkilötietojen käsittelyä ei mainita erikseen itsehallintolain maakunnan ja valtakunnan välisen lainsäädäntövallan jaottelussa. Korkein oikeus on kuitenkin lainsäädäntövalvonnan yhteydessä arvioinut, että maakunnalla on oikeus säätää lakeja henkilötietojen käsittelystä niillä oikeudenaloilla, jotka muutenkin kuuluvat maakunnan toimivaltaan.

3 Nykytila ja asetuksen tarpeellisuus

Maakuntapäivä- ja kunnallisvaaleja sekä neuvoa-antavia kunnallisia kansanäänestyksiä koskevien tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaan maakunnassa annetussa asetuksessa (SSK 375/1999, jäljempänä sopimusasetus) on tiettyjä maakuntalain (1970:39) mukaan vaalirekisteriviranomaiselle kuuluvia maakuntapäivä- ja kunnallisvaaleihin liittyviä tehtäviä siirretty Väestörekisterikeskukselle sekä lääninhallitukselle. Tässä tarkoitetut tehtävät koskevat äänioikeusrekisterin laatimista ja hallinnointia.

Ahvenanmaan vaalilaki (2019:45) tuli voimaan 1. kesäkuuta 2019 ja korvasi aikaisemman maakuntapäivä- ja kunnallisvaaleista annetun maakuntalain. Uusi lainsäädäntö ei merkitsisi muutoksia vaa-

lijärjestelmiin eikä vaalimenettelyihin eikä neuvoa-antaviin kansanäänestyksiin maakunnassa. Tarkoituksena on ollut, että ne tehtävät, jotka valtakunnan viranomaiset tähän saakka ovat hoitaneet jäisivät heidän hoidettavakseen myös uuden vaalilain voimaantulon jälkeen.

Sopimusasetus on muotoiltu siten, että siirrettävät tehtävät täsmennetään suorilla viittauksilla aikaisemman maakuntapäivä- ja kunnallisvaaleista annetun maakuntalain pykäliin. Viittaukset tulisi muuttaa siten, että ne sen sijaan viittaisivat vastaaviin Ahvenanmaan uuden vaalilain säännöksiin. Sopimusasetuksessa on muiltakin osin vanhentunutta terminologiaa, joka tulisi ajanmukaistaa.

Väestörekisterikeskus ja maistraatit yhdistyvät Digi- ja väestötietovirastoksi vuoden 2020 alusta. Tasavallan presidentti vahvisti 15. päivänä maaliskuuta 2019 digi- ja väestötietoviraston perustamisesta annetun lain (309/2019). Laki tulee voimaan 1.1.2020, jolloin Digi- ja väestötietovirasto aloittaa toimintansa uutena virastona. Virasto syntyy, kun Väestörekisterikeskuksen, maistraattien sekä Itä-Suomen aluehallintovirastossa toimivan maistraattien ohjaus- ja kehittämisyksikön tehtävät yhdistetään uudeksi kokonaisuudeksi Väestörekisterikeskukseen. Samalla Väestörekisterikeskuksen nimi muutetaan Digi- ja väestötietovirastoksi. Tämä lakimuutos aiheuttaa tarpeen muuttaa sopimusasetusta uudelleen myöhemmin.

4 Asetusehdotuksen pääasiallinen sisältö

Nykyisen sopimusasetuksen 1 §:n 1 momentin mukaan Väestörekisterikeskus laatii ja ylläpitää aikaisemman maakuntapäivävaaleista ja kunnallisvaaleista annetun maakuntalain 8 §:ssä tarkoitetun äänioikeusrekisterin. Ahvenanmaan vaalilaissa äänioikeusrekisteristä säädetään 17 §:ssä, asiallisesti säännökset eivät ole muuttuneet aikaisempaan maakuntalakiin nähden. Sopimusasetus tulisi täten päivittää kyseisen kohdan osalta. Pykälän 2 momentissa olevaa viittausta maakuntalain 8 §:ään neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä noudatettavan menettelyn osalta ei muutettaisi. Siinä on kyse äänioikeusrekisterin laatimisesta kunnallisten kansanäänestysten yhteydessä.

Sopimusasetuksen 2 §:ssä luetellaan tehtävät, jotka rekisterihallinnon paikallisviranomainen, voimassa olevan pykälän mukaan Ahvenanmaan lääninhallitus, hoitaa. Oikea nimitys on nykyään Ahvenanmaan valtionvirasto, ja käytännössä tehtävät hoitaa maistraattiyksikkö. Myös tässä tapauksessa tehtävät luetellaan voimassa olevassa sopimusasetuksessa suorilla viittauksilla aikaisempaan maakuntapäivävaaleista ja kunnallisvaaleista annetun maakuntalakiin, ja ne korvattaisiin viittauksilla vastaaviin säännöksiin Ahvenanmaan vaalilaissa.

Sopimusasetuksen 2 §:n mukaan Ahvenanmaan valtionvirastolle kuuluvat tehtävät ovat tehtäviä, jotka vaalirekisteriviranomainen hoitaa Ahvenanmaan vaalilain mainittujen pykälien mukaisesti. Tässä tarkoitetut tehtävät ovat seuraavat:

1) Ahvenanmaan vaalilain 18 §:ssä tarkoitettujen lisämerkintöjen tekeminen äänioikeusrekisteriin;
2) vaalioikeusrekisteriä koskevien tietojen ja otteiden antaminen tarkastettavaksi Ahvenanmaan vaalilain 20 §:n mukaisesti;
3) oikaisuvaatimusten välittäminen Ahvenanmaan vaalilain 22 §:ssä säädetyllä tavalla;
4) muutosten tekeminen äänioikeusrekisteriin Ahvenanmaan vaalilain 26 ja 27 §:n mukaisesti;
5) merkintöjen poistaminen äänioikeusrekisteristä Ahvenanmaan vaalilain 28 §:ssä säädetyllä tavalla sekä
6) merkintöjen korjaaminen äänioikeusrekisteriin Ahvenanmaan vaalilain 29 §:ssä säädetyllä tavalla.

Voimassa olevan sopimusasetuksen 3 §:ssä säädetään kustannusvastuusta. Pykälään ehdotetaan selventävä muotoilu koskien kuntien osallistumista neuvoa-antavien kunnallisten kansanäänestyksien kustannuksiin. Maakuntalain (1998:20) neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä noudatettavaa menettelyä koskevan muutoksen mukaisesti kunnat vastaavat kunnallisesta kansanäänestyksestä aiheutuvista kustannuksista.

5 Ehdotuksen valmistelu

Luonnos sopimusasetukseksi on valmisteltu oikeusministeriössä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen aloitteen pohjalta. Lausuntoa sopimusasetusluonnoksesta on pyydetty valtiovarainministeriöltä, Väestörekisterikeskukselta sekä Ahvenanmaan valtionviraston maistraattiyksiköltä. Suostumusta pyydettiin Ahvenanmaan maakunnan hallitukselta. Ahvenanmaan valtionviraston maistraattiyksikkö kannatti asetusehdotusta kokonaisuudessaan, eikä lisättävää ollut. Väestörekisterikeskus kannatti muistioluonnoksen tarkoitusta ja totesi, että sopimusasetusta pitää muuttaa uudestaan ennen vuodenvaihdetta Väestörekisterikeskuksen muuttuessa Digi- ja väestötietovirastoksi tammikuun 1. päivänä 2020. Valtiovarainministeriöllä ei ollut muutosehdotuksia. Ahvenanmaan valtuuskunta on puoltanut ehdotuksen mukaisen asetuksen antamista.

6 Kustannukset valtiolle

Asetusehdotus ei aiheuta kustannuksia valtiolle.

7 Voimaantulo

Ahvenanmaan vaalilain 17 §:n mukaan äänioikeusrekisteri laaditaan 41 päivää ennen vaalipäivää ajoittuvana maanantaipäivänä. Maakuntapäivä- ja kunnallisvaalit toimitetaan 20. päivänä lokakuuta 2019, joten äänioikeusrekisteri on laadittava maanantaina 2. päivänä syyskuuta. Jotta uutta sopimusasetusta voitaisiin soveltaa maakuntapäivä- ja kunnallisvaaleissa, asetus ehdotetaan tulevaksi voimaan 1. päivänä syyskuuta 2019.